

BÍRÓI IGAZSÁG ES TÁRSADALMI IGAZSÁG.

MESSZE VEZETNE, ha az igazság filozófiai fogalmát akarnám meghatározni; ha a formális, logikai, transzcendentális, materiális stb. igazságok útvesztőjébe tévednék. Elég, ha utalok Bolzanóra, ki szerint az igazság oly tétel, vagy ítélet, mely valamely tárgyról olyat állít, ami megfelel annak. Az igazság független tehát a gondolkodó alany gondolkodásától, nem az ítéleti aktussal keletkezik és nem szűnik meg azzal; hanem objektíve fennáll és érvényes. Tárgyunkra vonatkozóan — a jogászai igazság valamely történeti eseménynek a törvény s a jog szerint megfelelő értékelése. Ennek megállapítása a bíró feladata. Ámde minél fontosabb, minél nagyobb port ver fel valamely esemény, vagyis minél szenzációsabb az, annál inkább beleszól annak értékelésébe a nagyközönség is. A beleszólás köre függ a pör fontosságának intenzitásától és terjedelmétől. Minél élesebben belevág a közület érdekkörébe, annál mélyebb barázdákat szánt a köztudatba. S minél több és nagyobb csoportját érdekli az a társadalomnak, annál nagyobb hullámgyűrűket vált ki. Elkezdve a helyi érdeklődéstől föl a nemzetközi érdeklődésig minden skálája feltalálható az érdeklődésnek, ami a közönség véleményét, a konkrét igazságról alkotott ítéletét formálja ki. Egy nagyobb betörés, gyilkosság, vagy gyújtogatás a község lakosait izgatja fel elsősorban. Az ijedelem és borzadály azokat lepi meg főképpen és közvedenül; ennek hullámgyűrűi a növekedéssel veszítenek érzelmi erejükből, míg végül a határon lévő hullámgyűrűk teljesen érzelemmentes pusztá intellektuális lelkifolyamatok. Minél nagyobb a per szenzációs eleme, vagyis minél jobban belevág az a nagyközönség érdekszférájába, annál számosabbak és nagyobbak az érdeklődés hullámgyűrűi; melyek néha az ország határán is átlépnek és felcsigázzák az intemacionális kíváncsiságot és érdeklődést. Míg a lokális érdekű perekben csak a helyi csoportok alkotnak az ügyről véleményt, az intemacionális jellegieknél a nagy világ ítélőszéke elé kerül az, amit tapasztaltunk régebben a Dreyfuss-pörben, újabban a Sacco-Vanzetti pörében, nálunk a frankhamisítási pörben és legújabban a brüsszeli jegyzőkönyv parafálása ügyében, melyek az egész világ érdeklődését felkeltették; annak véleményét provokálták s arra ösztönözték, hogy ítéletet alkossanak arról, hogy mi volt az igazság.

Már most az a kérdés, hogy a bíróai ítélet milyen viszonyban van a társadalom ítéletével. Korántsem kell hinni azt, hogy szenzációs perekben hozott ítélet lezárja az aktákat; szürke hétköznapi perekben igen, nagy szenzációval járt perekben nem ritkán a bíróság ítélete

a társadalom ítélőszéke elé kerül s az ítélet végső fokon, mely ítélet gyakran forradalmi ízű, explóziókkal jár, amilyen volt Bécsben a tavalyi júliusi forradalomszerű kirobbanás, mely egy esküdtbírói ítélet nyomán keletkezett.

Hogy a bírói igazság és társadalmi igazság viszonyát megállapíthassuk, szükséges elemezni, hogy e két ítélet mily elemekből tevődik össze.

Említettem, hogy a jogászi és bírói igazság lényegüeg nem más, mint valamely történelmi eseménynek a jog és törvény szerint való értékelése. Ennél a szellemi működésnél háttérbe kell szorulni az érzelmi elemeknek, mert ezek meghamisítják az objektív értékelést, vagyis a tárgyüagos igazságot s azt szubjektív mázzal vonják be. A bírói igazság ideálja a racionalizált valóság, mely a jogban születik s a jogból fejlődik ki. A bírói igazságnak legfőbb ismérve a pártatlanság, érdekeltég hiánya; az antipatia és szimpátia teljes távolmaradása. A bírónak éppügy, mint a töle megállapított igazságnak a bírói hatalom gyakorlásáról szóló törvény szerint (1869: IV. t.-c.) egy racionalizmusba öntött lénynek kell lenni, akinek, legalább is, mikor bírói székben ül, távol kell állani minden értelmi működést zavaró érzelemtől. Mert az érzelem, mint köd üli meg az értelmet és annak tisztánlátását az affektusok elhomályosítják. A bíró ideálja tehát az érzelmektől meg nem hamisított logika. Legalább is ezt követelik alaptörvényeink, melyek a bíró pártatlanságát, részrehajlatlanságát s érdektelenségét nagy aprólékossággal körülírják. Ámde a törvények posztulátumával szemben áll a fiziológiai törvény, mely szerint a bíró is olyan ember, mint a többi. Pszichikai és morális egyénisége kettéhasad, egyik része az értelmi, másik az érzelmi működést tartalmazza. Ideális volna a bíraskodás, ha az értelem s a logika egységbe fonódna össze s távol maradna az érzelmektől. Ez tapasztalható a szürke, színtelen pereknél, ahol az ítélkezés a logika automatizmusával pereg le.

Mihelyt azonban a per, tárgyánál, vagy a benne szereplő egyéknél fogva kizökken a hétköznapiasság szürke medréből, megragadja önkéntelenül a bíró lelkületét is. Az érdeklődés mérhetetlen fokozatai és skálái bugyannak ki ilyenkor a bíró leikéből, amin nem lehet csodálkozni, hiszen a bíró is tagja, eleme a szociális organizmusnak. Az a gondolat és hiedelem csak utópia, hogy a bíró kívül és felette áll a társadalomban háborgó izgalmaknak; hogy érzelmileg mentes annak kedélymozgalmaitól. Az elfogulatlanság abszolútuma talán ezt kívánná, de éppen az igazság nem abszolút, sőt társadalmi jellegénél fogva ez nem is kívánatos.

Jól mondja Pascal Gondolataiban: „Az igazság elvei a különböző tájak s éghajlatok szerint alakulnak. Csekély távolság az északi sarkpont felé felforgatja az egész jogtudományt. Egy délkör dönt az igazság felett. A jog egyes korszakok szerint alakul. Ami a hegyen innen igazság, az a hegyen túl igazságtalanság“ A bíró tehát abszolútumra nem törekedhetik, csak a társadalom és a törvény szerint való igazságra.

Mihelyt azonban a bíró érdeklődik a per iránt, mihelyt megragadja és leköti a figyelmét, annak szövedékében van valami, ami

érzelmeket ébreszt; van valami, ami a hideg logikai működéshez járul, ami érzellemmel festi alá a pert, arra serkenti a bírót, hogy így, vagy úgy döntse el azt. Ez a bíraskodás érzelmi tónusa, mely nélkül bíraskodás el sem képzelhető. Ez az érzelmi tónus az igazság megérezése. Ha ez az érzelmi színezettség hiányoznék a bíraskodásból, hiányoznék abból az ítéletalkotó motívum, az igazságról való meggyőződés, és így nem jöhetne létre az igazság megállapítása, vagyis az ítélet. Az igazság megérezésétől azonban különbözik az az érzélem, ami a bíróba a társadalomból szívódik fel. A bírót ugyanis a bíraskodásban több felől ostromolják érzelmi mozzanatok. E helyütt csak kettőről van szó. Az egyik az, ami magából a per tárgyából sugárzik ki s a bírót ilyen, vagy olyan ítélet alkotására bírja; ezt hívjuk a bíró igazságérzetének. A másik azon érzelmek csoportja, melyek a társadalomban élő bírót körülveszik és körülzsongják. Az előbbit endogén, az utóbbit exogén érzelmenek és eszméknek lehetne nevezni. Az endogén érzélem olyan posztulátuma az ítéletnek, mint a levegő az életnek; az exogén, vagyis a társadalomból kiáramló érzélem azonban egy többlet, ami a bíraskodásnak szociális jelleget ad. A bírói igazságból ezen a mesgyén lesz társadalmi igazság. Ez a vitás határ. Itt csúcsonylik ki a problematikus kérdés, hogy tudniillik az exogén érzelmekből és eszmékből befurakodhatik-e valami a bíró ítéletalkotó mentalitásába és ha igen, mi és mennyi? Az endogén érzélem és hiedelem csak a perből buggyan ki, az exogén pedig a társadalomból, a közvéleményből áramlik ki s ragadja meg a bíró lelkét. Az a kérdés, hogy elzárkózhatik-e, vagy el kell-e ettől zárkózni a jó bírónak, avagy engedni kell a kollektív nyomásnak? Megmozdíthatatlan szirt-e a bíró a közvélemény áramlásában, amely mellett elrohannak a kollektív érzelmek és hiedelmek a nélkül, hogy szilárdságában a szirt meginogna, vagy olyan legyen a bíró, mint az őszi falevél, amit maga előtt kerget a szél?

Ezen a ponton különül el a szakbíró igazsága, az esküdtbíró veritásától.

A szakbíró esküje, a fegyelmi s a büntető törvény kötelezi, hogy a törvényt megtartsa s a törvény szerint ítéljen. Eme normákon kívül még más érzékelhető intézmény is van, ami biztosítékot nyújt arra, hogy a bíró a törvényt megtartja; hogy megmarad racionalizált lénynek, amint a törvény parancsolja és nem kalandozik el a kollektív érzelmek irracionális világába. Ez az intézmény az indokolási kötelesség. A bíró, midőn a törvény szerint való igazságot megállapítja, ezt törvényből merített okokkal köteles megindokolni. Ez a koronája a törvény szerint való igazságnak; ebből látható meg, hogy a törvényt megtartotta-e a bíró vagy sem. Ezen kautélák szerint a bíró meg lehetős szűk korlátok közé van szorítva manapság, mert lépten-nyomon a törvénybe ütközik, mely az igazság kutatásában kalauzolja. Hajdan a büntető törvény előtti korszakban, midőn a jogszokások szabályozták a büntető jogot, a bíró teljesen belátásszerűen állapította meg nemcsak a büntetést, hanem a bűncselekmény ismérveit is. Ma ellenben a büntető törvény homlokára van írva, hogy: „Büntettet, vagy vétiséget csak az a cselekmény képez, melyet a törvény annak nyilvánít.“ Ennek ellenére tévedés volna az a hiedelem, hogy a modem bíró eleven

automata, aki csak felkutatja azt a paragrafust, mely a neki átadott perre legalkalmasabb s ezzel véget is ér működése. A bírói igazságszolgáltatás nem ilyen egyszerű mechanizmus, hanem sok szociális és etikai ismeretet tételez fel. Ilyen ismeretek nélkül a bíró igazán egy lélek- és érzésnélküli automata volna.

A bírónak nemcsak vannak szociális és etikai ismeretei, hanem ezek nélkül mozdulni sem tudna, mert hiszen a bíró, különösen a büntető bíró, a társadalomban élő emberek cselekményei, s nem az elszigetelt, Robinson-életet élő ember cselekményei tárgyában ítél. Működése tehát pár excellence szociális funkció.

Még jobban kidomborodik a bíró szociális funkciója, ha figyelmünket arra a nagy területre irányítjuk, melyen a bíró, törvénytől megkötöttsége mellett is, szabadon mozoghat. Ezt a szabad területet biztosítja számára az, amit műnyelven appreciálásnak, vagyis jogi értékelésnek hívunk. Mint láttuk, a bíró meg van kötve a törvényektől; ez azonban nem a gúzsbakötöttséget jelenti, mert a törvény végtelen szabad mozgást biztosít a bírónak a tényálladékok törvényes keretén belül. A törvény például megmondja, hogy rágalmazást az követ el, aki valakiről más előtt oly tényt állít, vagy híresztel, amely valóság esetén őt közmegegyezésnek tenné ki. Íme, a bíró keze meg van kötve, mert a törvény világosan megmondja, mi a rágalmazás. Amde, ha közelebbről nézzük, észrevesszük a szociális és etikai területet, melyen a bíró szabadon mozoghat az appreciálás kérdésében, mert csak akkor marasztalhat el, ha az állított ténnyel közmegegyezésnek tenné ki a sértettet. A törvény rideg jogszabályainak alkalmazásában nyomban belemarkol a szociális etika, mely arra a kérdésre sürget választ, hogy az állított tény közmegegyezéssel jár-e. Íme, előttünk áll a 'közmegegyezés' nehéz etikai problémája.

Vagy izgatásnál büntetendő az, aki nyilvánosan büntetett, vagy vétség elkövetésére egyenesen felhív. A gyakorlati életből tudjuk, mily nehéz eldönteni és így mily nehéz a bírói igazság megállapítása szociálpszichológiai szempontból, mert gyakran vitás az „egyesen felhívás“ tényálladási elem fennforgása. Vagy az izgatás másik fajtánál a törvény elleni engedetlenségre való felhívásnál mily problematikus sokszor az engedetlenség tömegpszichológiai megállapítása. Hasonlóképpen az osztály, nemzetiség, vagy vallás elleni izgatásnál nagyon problematikus, hogy az izgató beszéd gyűlölet keltésére alkalmas-e vagy nem?

Íme, ebből a pár példából látható, hogy a bírói igazság megállapításánál a törvény megköti ugyan a bíró kezét, de ezen megkötöttség mellett az úgynevezett tényálladási elemek oly nagy rugalmasságot tartalmaznak, hogy a bíró ennek keretén belül szinte szuverén az igazság megállapításában. A büntető törvény eme rugalmasságának tulajdonítható, hogy a törvény évtizedekig eleven, életképes törvény maradhat.

A társadalom élete szakadatlan folyamat, melyben a tegnap más, mint a ma; és a holnap ismét más, mint a mai társadalmi élet, vagyis, amint Herakleitosz mondotta, még soha senki sem fürdött meg kétszer a folyó ugyanazon hullámaiban. A társadalmi eszmék, képzetek, hiedelmek, érzelmek szakadatlanul módosulnak, tehát

szükséges, hogy a törvény rugalmas legyen, mert csakis így helyezhetők el abban az idők folyamán szakadatlanul változó, jogilag formulázott szociális és etikai értékek. Ha a törvény nem adna a bírónak kellő latitüdöt, ha nem volna rugalmas, tekintettel a szociális értékek gyors átalakulására és változására, a törvényeken mihamar változtatni kellene, hogy a bírói igazságosabba elhelyezhessük.

Látjuk tehát, hogy a törvénytől megkötött bírónak is megvan a szabad mozgása; éppen annyi, amennyire szüksége van, hogy az élet kaleidoszkopszerű változatosságának megfelelőleg elhelyezhesse a bírói igazságot a törvény keretében.

Mennyivel más az esküdt helyzete, mint a szakbíróé, akinél speciális törvények ellenőrizhető módon szabályozzák a bíraskodás törvényességét. Esküdtbíráskodásnál már a dolog természeténél fogva sem lehet a törvény érvényesüléséről szólam, mert hisz az esküdtek nem jogászok, nem törvénytudók s az esküdt sohasem indokol. Esküt tesz ugyan arra, hogy az esküdtek köteleességét híven teljesíti, a törvényt megtartja, félretéve minden kedvezést, félelmet és személyes tekinteteket és mind a vádlott ellen, mind a mellette felhozott bizonyítékokat egyenlő gondossággal és pártatlan lelkiismeretességgel mérlegeli; igazságosan és a törvény értelmében határoz; ámde ez írott malaszt, mert semmi szankciója sincs. A bíró hivatali esküjének van szankciója, mert az ítélet indokolásában köteles apró részletességgel számot adni arról, hogy miért, mi indokok alapján ítelt úgy, ahogy ítelt. Az esküdt ellenben sohasem indokol, leikébe zárja ítéletének indokait s így az, hogy miért ítelt úgy, ahogy ítelt, misztérium marad Örökké. És a törvénynek sajátos logikátlansága, hogy olyat követel az esküdtől esküjében, amit egészen bizonyos, hogy nem tud megtartani, azt tudniillik, hogy ítélethozatalnál a törvénynek eleget tesz. Az esküdtbírásgokról szóló törvény szerint esküdképes minden 26-ik életévét betöltött férfi, aki magyar honos, aki magyarul tud és 20 pengő egyenes állami adót fizet, vagy a honoráciorok osztályához tartozik; más kvalifikációja nincsen, tehát a törvények ismerete sem szükséges, mégis azt követeli a törvény a jogi analfabétáktól, hogy a törvényeket pontosan megtartsák! Már ez az egyetlen ok is elég arra, hogy az esküdtbíráskodást komolyan ne vegyük; mert hiszen minden szakszerű foglalkozáshoz évék hosszú során át kifejtett gyakorlat és szakismeret kell. Egyedül az esküdtbíráskodás az, amihez semmiféle szakszerű ismeret nem szükséges, mert a törvény vélelmezi, hogy az esküdttel veleszületik az a sok tudás és szakismeret, melyet a jogász-bíró egy életen át alig képes elsajátítani. A kontárság meg is látszik az esküdtbíró működésén! A szakbírónál az endogén érzelmek és eszmék folytonosan harcban állanak a társadalomból jövő exogén eszmékkel és érzelmekkel. Esküdtszéknél ellenben csakis ezek uralkodnak. Még a nem szenzációs perekben is a leggyakrabban mellékes, alárendelt jelentőségű motívumok döntenek az esküdteknél. Nagy port felvert perekben pedig semmi szerepe sincs a törvénynek és jognak s kizárólag azok az érzelmet fakasztó tényezők szerepelnek, melyek a pert szenzációssá teszik. Az ítéletből ilyenkor teljesen hiányzik a szakszerű törvényes igazság és kizárólag a hangulat érvényesül.

Az esküdt szuverenitása az igazság megállapításánál azonban abban van, hogy nem indokolja meg ítéletét, s így a törvényesség ellenőrzésének lehetősége van ezen a réven kizárva. Ez a nyílás az, melyen át az illegitim, gyakran immorális ítéletalkotó tényezők bevonulnak az esküdtbíró igazságtételébe.

Érdekes és nagyfontosságú probléma az, hogy a bírói igazság mű viszonyban áll a társadalmi igazsággal? Talán helyesebb volna, ha azt mondanám, hogy a bírói ítéletre mily benyomást gyakorol és gyakorolhat a társadalmi igazság, ami a közvélemény alakjában jelenik meg. Mielőtt azonban erre a kérdésre felelnék, választ kell adni arra, hogy mi a társadalmi igazság? Láttuk a szakbírónál, hogy annak igazsága a törvényből és jogból sarjadzik ki. Minél szürkébb a per, annál racionalizáltabb az igazság, mert exogén érzelmek annál kevésbé ostromolják a bíró lelkületét. Szenzációs pereknél már nagy lelkierőre van szüksége a bírónak, hogy a tudat küszöbe alatt a közvélemény be ne lopódzon mentalitásába. Ebben a pszichés küzdelemben megbecsülhetetlen segítőtársa a bírónak az indokolási kötelesség, mely kizárja az irracionális elemeket az igazság megállapításából. Esküdtszéknél nincs semmi kontroll arra nézve, hogy a zsűri honnan meríti az igazságot; az bizonyos, hogy racionális tényezőkből csak akkor merít a zsűri, ha a per tárgya s a szereplő személyek teljesen szürkék, ámde ilyenkor is azt kell mondanunk, hogy az esküdt racionális ítélete nem a jogból és törvényből fakad, mert hiszen a jogban teljesen tájékozatlan. Csak, ha jogász kerül az esküdtek közé, akkor van némileg másképpen, mert ilyenkor gyakran a jogász dominál a zsűriben, akit megtesznek főöknek, és aki irányítja a tanácskozást és szavazást. A társadalmi igazság másképp születik meg. A társadalom előtt mellékes a jog és törvény. Egyedül irányadók az irracionális, érzelmi, ösztönszerű tényezők. A bíró ítélete előtti időszakban a társadalmi igazság, ami a közvéleményt jelenti, csak ritkán alakul ki határozott körvonalakban. Inkább sejtelemszerű vágyak, óhajok alakjában jelentkezik. A kultúra és társadalmi differenciálódás folytán presztízse van a bíróságnak, amit megerősít az a tudat, hogy a bírótól megállapított igazság a döntő. A közvélemény csak ritkán anticipálja az ítéletet. S ha ezt teszi is, nem követelés formájában teszi, hanem valószínűség és kombináció alakjában. Mert tudja, hogy a döntés a bíró kezében van. Azért ennek dacára a szuggesztívó révén“ nagy befolyással vannak az ilyen jóslások s vélemények a bíró lelkületére; tudtán és akaratán kívül. Minél gyakoriabbak és intenzívebbek az ilyen szuggesztív benyomások, annál nagyobb hatással vannak a bíró, főképp az esküdtbíró lelkületére. Úgy, hogy végre oly meggyőződés keletkezik benne az ügyről, amit saját meggyőződésének és spontán keletkezettnek tart; pedig ha annak eredetét keresnénk, reábukkanánk, mint okra, a társadalmi környezetre. A szakbíró is alá van vetve ennek a kollektív szuggesztiónak, ámde ennél az endogén és exogén tényezők harca fejlődik ki. Kifejleszti azt a szakbíró szokássá, organikussá vált tárgyilagossága s az indokolás említett kötelessége. A társadalomban élő bíró sem tudja magát emancipálni a közvéleménytől s érvényesülni törekszik, de szárnyát szegi az a tudat, hogy

határozatát törvényből merített érvekkel kell alátámasztani, s így elbukik a küzdelemben a közvéleménytől kialakított igazság. A zsűrinél ez a küzdelem nincs meg, mert a zsűri csak szuverén lelkiismeretével számol és nem indokol.

Az ítélet után kialakuló közvélemény vagyis társadalmi igazság vagy a kritika terére lép, vagy a rezignációt választja.

Hogy melyiket választja, az a közvélemény hangulatától függ, a hangulat pedig következménye a per szenzációs erejének. Minél nagyobb szenzáció tapad a perhez, annál erősebb és kíméletlenebb a kritika és megfordítva. Persze ideális állapot lenne az, ha harmónia volna a bírói igazság és társadalmi igazság közt. Ez azonban a szakadozott modern társadalomban és nagy államokban lehetetlen. Athénben és Spártában inkább kialakulhatott ilyen összhang, általában apróbb közösségeknél, ahol a néplélek homogén nyilvánulhat meg egyes kérdésekben. Nagyobb társadalmakban azonban, ahol annyiféle csoport, osztály, egyesület darabolja szét érdekek szerint a társadalmat s ahol a csoportérdekek gyakran mereven szemben állanak egymással, egységes társadalmi igazság nem alakulhat ki; annál kevésbé alakulhat ki egység a bírói és társadalmi igazság közt. Ügy áll tehát a helyzet, hogy szenzációs perekben gyakran a bíró ítélete nem egy, hanem több társadalmi igazsággal áll szemben s ritkább a harmónia a főbb vonalakban is, mint a diszharmónia, mert a bíró a törvény alapján áll, a közvélemény pedig a törvényen kívül, vagy annak ellenére követel, főleg politikai perekben, ítéleti megállapításokat.

A kritikán és rezignáción kívül képzelhető egy harmadik állapot is, az tudniillik, mikor a közvélemény szerint való igazság szembehelyezkedik a bírói igazsággal. Ez a szembehelyezkedés számtalan alakban nyilvánulhat meg. A legenyhébb formától föl az erőszakig. Az elsőre például szolgálhat az az eset, mikor a vádlott, egy óbudai korcsmáros a háború alatt a vérbeteg katonák kórházából azon ürügy alatt vette meg a konyhahulladékot s a mosogató vizet, hogy azt a disznók hizlálására fogja felhasználni. Tényleg pedig kiválogatta az infidált hús-maradékokat, melyek az egészségre, a szakértők véleménye szerint, ártalmasak voltak, pörköltet készített belőle, amit a munkások közt forgalomba hozott. Az esküdtek felmentették a vádlottat, a Kúria pedig, az én elnöklésem alatt, közegészség elleni büntett miatt hatévi fegyházra ítélte. Maguk az esküdtek akkép szegültek ellene a kúriai ítéletnek, hogy az elleni kegyelmi kérvényt adták be. Itt a csoport véleménye, mint társadalmi vélt igazság ily enyhe formában nyilvánult meg, ellenben a legbrutálisabb megjelenési formája volt az, midőn — amint fent említettem — egy esküdtszéki ítélet miatt, részleges forradalom tört ki Bécsben a múlt év nyarán: amikor is az igazságügyi palotát felgyújtották a tüntetők és sokan szörnyű halállal pusztultak el. A közönségnek a jogerős ítélet után ilyen módon való viselkedése szerencsére ritka és igazán fehér holló számba megy; főleg nálunk, ahol szállóigévé vált a 'Curia locuta' elve. Mihelyt a Kúria ítél, a vitás kérdéshez non illett és non volt szabad szólani. Oly nagy volt a felsőbbíróság presztízse, hogy annak határozata után nemcsak erkölcsi ellenállásról nem lehetett szólani, hanem még a

kritika szava is elnémult teljesen. Sajnos, az első nemzetgyűlés idejében ez a magasztos princípium, mely pedig a jogállam egyik erkölcsi pillére, megingott és megrepedezett, kikezdték azt a nemzetgyűlés ama frakciói, melyek igazán nem voltak arra méltók, hogy az országot képviseljék.

Ezek után visszatérve tárgyunk logikai folyamához, lássuk, hogy mily viszonyban lehet a bírótól megállapított igazság a közvéleménnyel, vagyis a társadalom hiedelmével, meggyőződésével, a társadalmi igazsággal?

Hangsúlyozom, hogy azt a problémát kell vizsgálni, hogy a társadalmi igazság milyen hatással lehet a bírói igazságra s nem a társadalmi igazságokat. A *communis opinio* s nem a partikuláris vélemények hatályát keressük: vagyis feltételezzük, hogy van egységesen kialakult vélemény, mert mihelyt széttöredezik a vélemény, mihelyt csoportvélemények állanak csoportvéleményekkel szemben, hiányzik azokból a társadalmi energia, amit szembe lehetne helyezni a bírói igazsággal.

Ilyen egységes vélemény a mai bonyolult és szertelenül tagolt társadalmakban el sem képzelhető, mert hiszen, amint Gumplovitz „*Der Rassenkampf*” című művében kimutatja, a modern társadalmakban az egyes csoportok a létért való versengésben oly elkeseredett küzdelmet folytatnak az ellentétes érdekék kiharcolása körül, hogy homogén és egységes hiedelem és meggyőződés ezen érdekellentétek miatt semmi kérdésben sem jöhet létre. Ugyan, hogy is volna elképzelhető, hogy valami kérdésben a polgári osztály egy nézetten legyen a szocialistákkal? De más osztályok is éles ellentétben vannak egymással. így a földművelő, a kereskedő, iparos, lateiner osztály, a papok és katonák erős érdekellentétben állanak egymással és pedig annyira, hogy igen gyakran igazságszolgáltatási kérdésben sem kerülhetnek egy síkra. Ha tehát nincs egységes közvélemény, nincs egységes társadalmi igazság sem. Már pedig, ha azt keressük, hogy a társadalmi igazság mily hatással lehet a bírói igazságra, fel kell tenni, hogy van egységes társadalmi igazság, egységes közvélemény, mert ha nincs, akkor már ez okból sem lehet a szociális igazság befolyásáról beszélni; mert választás csak akkor lehet, ha kettő közt választunk, ha az a kérdés, hogy vagy a bírói, vagy a társadalmi igazság legyen érvényes; de ha ez utóbbi többféle, igazán lehetetlen alapelvet találni a helyes szelekcióra.

Ez okból teljesen meddő volna a további kérdéssel foglalkozni, hogy a társadalom hiedelme, meggyőződése lehet-e irányadó a bíróra. Különösen, hogy miképpen érvényesülhetne ez a befolyás, mert hiszen egységes társadalmi meggyőződés elképzelhetetlen. Az elképzelhetetlenről pedig tárgyaltalan reális alapon beszélni. Azt jegyzem meg csupán, hogyha ez a kizárt eset előfordulhatna, akkor is érvényesülnie kellene a törvénynek; nem csupán azért, mert a közvélemény ösztönszerű, irracionális, s érzelmekből tör elő, hanem azért is, mert jogállamban a jogot a törvény szabályozza. Az állam akarata a stabil törvény, és nem az ingatag, megbízhatatlan közvélemény a jogforrás. Ha ez döntő lehetne, vélemküli forradalom volna az igazságszolgáltatásban.

Más kérdés azonban, ha nem valamely bűnügy elintézéséről, hanem oly törvényről van szó, mely az uralkodó eszmeáramlatokból kiszögellik s nincs harmóniában a társadalom lelkével. Ez esetben azonban nem a törvény konkrét alkalmazásáról, nem bírászkodásról, hanem egy a társadalommal diszharmóniában lévő törvény módosításáról, vagy hatályon kívül helyezéséről van szó. Ez pedig nem bírói, hanem törvényhozói funkció; és nincs kétség benne, hogy az ilyen követelményeknek a törvényhozó testület, — ha ez a posztulátum állandó, határozott, nem fellobbanás következménye, s a társadalom illetékes faktoraitól származik, — mindig eleget is tesz, eleget kell tenni, mert a törvény a társadalmi szükségek kielégítésére rendelt jogszabályok rendszere. Ha a törvény a szükség kielégítésére alkalmatlanná vált, fenntartása észszerűtlen zsarnokság, mely előbb, vagy utóbb, de mindig megbosszulja magát.

VARGHA FERENC.